

4. Танайлова В.В. Эмоциональные триггеры. Чувства триггеры. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.b17.ru/blog/8017/> – 2014.
5. Фризо Мишель. Новая история фотографии/ Мишель Фризо [пер. с франц. А. Наследников]. - СПб.: Machina, 2008.– 337с. - (Том 1. Часть 1.).

#### References

1. Vajzer D. Tehniki fototerapii: ispol'zovanie interakcij s fotografijami dlja uluchshenija zhizni ljudej / Dzhudi Vajzer. – Moskva: Genezis, 2017. – 424 s.
2. Kopitin A.I. Tehniki fototerapii / Aleksandr Ivanovich Kopytin. – SPb: Rech', 2010 – 128 s.
3. Nazarevich V. V. Fotografija jak zasib resursuvannja psihoemocijnogo stanu individa / V. V. Nazarevich, I. O. Borejchuk // Psihologija: real'nist' i perspektivi. - 2017. - Vip. 8. - S. 192-197.
4. Tanajlova V.V. Jemocional'nye triggeru. Chuvstva triggeru. [Jelektronnyj resurs] Rezhim dostupa: <https://www.b17.ru/blog/8017/> – 2014.
5. Frizo Mishel'. Novaja istorija fotografi/ Mishel' Frizo [per. s franc. A. Naslednikov]. - SPb.: Machina, 2008.– 337s. - (Tom 1. Chast' 1.).

**V. Nazarevich, I. Boreychuk, D.Shostak. Photography's functions as a psychological trigger** *Summary* The article deals with the peculiarities of the practical application of photographs in the method of phototherapy, namely, the significance of the impact of the images on the emotional state of respondents of adolescence. The object of this study is the mental states that arise in the process of phototherapy. The subject of the study is the peculiarities of the influence of photography on the emotional state of respondents of adolescence. During the study, it was determined: what are the characteristics of the perception of favorite photographs by respondents; which affects the choice of your favorite photo and the peculiarities of forming self-esteem; which is new and promising for the further development of the method of phototherapy.

**Keywords:** phototherapy, art-therapy, therapeutic photo, photo, psychological trigger.

УДК 159.923.2

О. М. ГРІНЬОВА

### ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПІЗЬНОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті досліджується проблема становлення етнічної ідентичності особистості пізнього юнацького віку. Проаналізовано наукові позиції українських і зарубіжних вчених щодо вивчення проблем етнічного розвитку особистості. Презентовано теоретичний аналіз проблем розвитку етнічної свідомості, самосвідомості, ідентифікації юнаків у сучасній фаховій літературі. Наведено результати експериментального дослідження психологічних особливостей та динаміки розгортання когнітивного й емоційного компонентів етнічної ідентичності особистості віку пізньої юності в сучасному суспільстві. Досліджено психологічні особливості прояву етнічних когніцій юнаків дівчат у стратегіях їх міжособистісної взаємодії.

**Ключові слова:** етнічний розвиток, свідомість, етнічна самосвідомість, етнічна ідентичність, особистість, особистісний розвиток, стратегії етнічної взаємодії, юнацький вік.

В статье исследуется проблема становления этнической идентичности личности позднего юношеского возраста. Проанализированы научные позиции современных украинских и зарубежных ученых относительно изучения проблем этнического развития личности. Представлен теоретический анализ проблем развития этнического сознания, самосознания, самоидентификации юношей в современной специальной литературе.

*Представлены результаты экспериментального исследования когнитивного и эмоционального компонентов этнической идентичности личности позднего юношеского возраста в современном обществе. Исследованы психологические особенности проявления этнических когнитивных юношей и девушек в стратегиях их взаимодействия.*

**Ключевые слова.** Этническое развитие, сознание, этническое самосознание, этническая идентичность, личность, личностное развитие, стратегии этнического взаимодействия, юношеский возраст.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розбудови Української держави, стрімкі зміни соціально-політичної ситуації в країні проявляються на рівні особистісному, впливають на розвиток свідомості й самосвідомості кожного громадянина. Руйнація старих, радянських цінностей і несформованість єдиної сучасної загальнодержавної ідеології, національної ідеї, етнічних та громадянських цінностей визначає свободу сучасної людини в процесах її етнічного саморозвитку, однак при цьому – і високу складність становлення її етнічних уявлень про себе та своє буття. У віковому аспекті саме в юності особистість набуває громадянської й соціальної зрілості, а отже – і можливостей не лише до формування когніцій етнічної самосвідомості, але і до автономного від соціального впливу проектування цих когніцій у виміри своєї життєдіяльності й поведінки. Водночас “інформаційні війни” у сучасних ЗМІ, неоднозначність інформації про сучасну соціально-політичну ситуацію в країні, яку одержує сучасна молодь, розчарування у економічних реаліях свого життя, значною мірою ускладнює становлення етнічної ідентичності сучасних юнаків. Усе це визначає високу актуальність і соціальну значущість дослідження цього психічного утворення в ювенальному періоді життя людини.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є теоретичне й емпіричне дослідження психологічних особливостей етнічної ідентичності особистості упродовж пізньої юності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню проблем етнічного розвитку молоді у сучасній фаховій літературі приділяється значна увага. Розгортання й диференціація життєвої транспективи від найближчого до віддаленого майбутнього, становлення смислових утворень історичного минулого й майбутнього визначають значне розширення можливостей особистості юнацького віку з конструювання когніцій свого етнічного буття. У ранньому юнацькому віці, за О. В. Шевченко, етнічний “Я-образ” особистості набуває більшої структурованості й диференційованості. Позитивне ставлення юнаків до свого етносу та подальша самоідентифікація з ним сприяє становленню і інших етнічних особистісних утворень: прагнення орієнтуватись на етнокультурні цінності своєї нації, потребу в афіліації до власного народу, позитивних інтегрованих уявлень про себе [7]. Однак недостатня узгодженість когнітивних і поведінкових етнічних конструктів значної кількості юнаків і дівчат проявляється у виборі ними неефективних способів етнічної взаємодії, а саме стратегій етніцизму та етнофанатизму (І. І. Кауненко [1]), а також недостатньої толерантності, максималізму та імпульсивності в міжетнічній взаємодії (Л. М. Ондар [2]).

У роботах сучасних вчених з проблеми етнічної ідентичності у пізньому юнацькому віці значна увага приділяється вивченню національного аспекту цього феномена. Так, у роботах С. С. Макаренка підкреслюється смислова основа набуття особистістю національної ідентичності. Процес становлення етнічної ідентичності особистості юнацького віку являє собою встановлення нею смислових зв'язків між власним “Я” і національною спільнотою. Це обумовлює інтеграцію складових національної ідентичності, оскільки “... пов'язує когнітивне “Я” особистості з переживанням національної ідентичності” [3, 352].

Становлення структурних компонентів етнічної ідентичності у пізньому юнацькому віці відбувається нерівномірно. Формування позитивного ставлення й беззаперечного прийняття більшістю українських юнаків етно-національної культури, поваги до багатой історико-культурної спадщини українського народу й стійкого переживання почуття власної гордості поєднується з недостатньо чіткими уявленнями про свої національні особистісні якості. Гостре переживання юнаками складної суспільно-політичної ситуації в Україні на

початку ХХІ ст. також обумовлює їх негативне ставлення юнаків до окремих аспектів політичного й економічного теперішнього країни [4]. Згідно з результатами досліджень Г. А. Ставицького, активізація особистісних засад етнічної ідентичності особистості пізнього юнацького віку не означає нівелювання соціальних детермінант цього феномена. Так, “Революція гідності” в Україні 2013 року обумовила особливо гостре переживання юнаками єдності зі своїм народом, почуття приналежності саме до своєї нації. Це спричинило нерівномірність становлення структурних компонентів етно-соціальної ідентичності юнаків: найвищі показники дослідником було виявлено саме за критерієм етнічно-національної ідентичності (високий рівень у 96,6% досліджуваних). Значно нижчі результати було виявлено за показниками власне національної й соціокультурної ідентичності [6].

Становлення ціннісно-сміслових детермінант етнічного саморозвитку особистості обумовлює необхідність інтеграції нових етнічних смислових структур з вже сформованими на попередніх етапах онтогенезу, переважно соціально детермінованими, етнічними когніціями і стратегіями поведінки. Узгодження етнічних особистісних утворень є складним завданням для особистості пізнього юнацького віку, вирішення якого впливає на успішність її подальшої етнічної самоідентифікації. Згідно з результатами досліджень Л.М. Співак та Д. В. Піонтковської, показники національної ідентичності у юнаків зростають у віці 18-19 р. і знижуються у віці 19-20 р. [5].

Соціальна ситуація розвитку сучасних юнаків впливає на особливості становлення їх етнічної ідентичності. У пізній юності активізація ціннісно-сміслових конструктивів свідомості все більше переорієнтовує особистість на вибудовування власних етнічних когніцій. Нерівномірність та відсутність лінійної позитивної динаміки становлення показників етнічної самоідентифікації сучасної молоді визначає необхідність подальших емпіричних досліджень психологічних особливостей цього психічного утворення, особливостей прояву етнічних когніцій юнаків в умовах їх соціальної взаємодії.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Для виявлення особливостей становлення когнітивного і емоційного компонентів етнічної ідентичності юнаків було використано методика, що вимірює вираженість етнічної ідентичності особистості Дж.Фінні. За цією методикою, показники когнітивного компонента етнічної ідентичності юнаків відображають їх прагнення до пізнання свого етносу, його історії й культури, дотримання етнічних традицій, рефлексивного самоосмислення як представника своєї нації та ін. Рівень розвитку етнічної складової етнічної ідентичності респондентів дає можливість виявити наявність у них позитивних емоційних ставлень до свого етносу, переживання приналежності до своєї етнічної групи, єдності з нею. Для дослідження психологічних особливостей прояву етнічної ідентичності юнаків у виборі ними стратегії етнічної взаємодії було використано опитувальник «Типи етнічної ідентичності» Г.У. Солдатової та С. В. Рижової. Експериментальне дослідження було проведено на базі факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. У дослідженні взяли участь 178 студентів віком 17-21 рік.

За результатами використання «Опитувальника, що вимірює вираженість етнічної ідентичності» особистості Дж.Фінні, максимальна кількість балів, яку можуть набрати учасники за шкалами вираженості когнітивної та афективної складових етнічної ідентичності особистості, складає 20 і 28 відповідно.

Мінімально можлива кількість балів - 4 і 7. Для обробки та узагальнення кількісних показників цієї методики усіх студентів нами було зараховано до високого (16-20 балів – когнітивна складова, 22-28 балів – афективна складова), середнього (10-15 балів і 15-21 бал) та низького (4-9 балів, 7-28 балів) рівнів когнітивного та афективного структурних компонентів етнічної ідентичності особистості. Результати обробки одержаних експериментальних даних представлені у таблиці 1.

**Таблиця 1.**

**Психологічні особливості когнітивного та афективного компонентів етнічної ідентичності юнаків**

n=178

Компонент етнічної ідентичності	Рівень розвитку психічного утворення	Кількість учасників експерименту (у %)				
		17 років	18 років	19 років	20 років	21 рік
Когнітивний	високий	14,28	15,78	8,82	6,25	21,87
	середній	62,28	71,05	70,59	75,00	75,00
	низький	21,44	13,17	20,59	18,75	3,13
Емоційний	високий	59,52	55,26	52,94	34,37	50,00
	середній	33,33	39,47	44,11	46,87	43,75
	низький	7,14	5,26	2,94	18,75	6,25

У всіх вікових групах рівень когнітивного компонента етнічної ідентичності більшості учасників експерименту відповідає середньому. Показники розвитку афективної складової упродовж пізньої юності є вищими, ніж когнітивної. Юнаки й дівчата глибоко емоційно переживають приналежність до власного етносу. Осмислення власних етнічних когніцій для них є складним життєвим завданням. У віці 17-18 років динаміка когнітивної та афективної складових етнічної ідентичності особистості є неоднорідною: зменшується кількість учасників експерименту як з високим, так і з низьким рівнями цього психічного утворення. Зменшення кількості учасників дослідження з низьким рівнем цього психічного утворення відображає наявність особистісних ресурсів людини в цьому віці для саморозвитку етнічної ідентичності. Однак у масовому досвіді не всі юнаки успішно використовують ці можливості. У віці 18-19 років, як зазначають О. В. Люсова, О. Ю. Пурло та ін., особистість переосмислює екзистенційні й цільові когніції свого буття. У етнічному домені життєвого простору ці процеси інтенціюють перебудову етнічних когніцій життя юнаків, трансформації переважно соціально детермінованих етнічних смислів і цінностей свого життя у все більш автономно вибудовані, реконструйовані. Ці трансформації проявляються у зменшенні кількості юнаків з високим рівнем етнічної ідентичності. Наприкінці пізньої юності, у віці 20-21 рік, відбувається подальша активізація когнітивної та емоційної складових етнічної ідентичності юнаків на основі автономно вироблених ставлень до себе й свого етнічного буття. Зокрема, за висловлюваннями самих юнаків, “став критично ставитись до ЗМІ і маю власну думку про життя у своїй країні”, “прагну жити у своїй країні та не зважаю на приклади інших”, “насамперед важливо те, що я маю і можу зробити для своєї країни”, “я українка і прагну бути гідною своєї нації” та ін.

Для виявлення стильових особливостей взаємодії юнаків з представниками свого та інших етносів було використано опитувальник «Типи етнічної ідентичності» Г. У. Солдатової, С. В. Рижової. При проведенні цієї методики респонденти відповідають на 5 питань за кожним з розроблених авторами типом етнічної взаємодії. Такими типами є етнотілізм, етнічна індіферентність, норма, етнотілізм, етноізоляціонізм, етнофанатизм. За кожною шкалою учасники експерименту можуть набрати від 0 до 20 балів. До високого рівня прояву кожної з вищезазначених стратегій зараховано юнаків, які набрали 14-20 балів. Середньому рівню відповідає результат у 7-13 балів. До низького рівня сформованості та використання відповідної стратегії міжособистісної взаємодії було віднесено респондентів з результатом у 0-6 балів.

Узагальнені результати дослідження представлені у таблиці 2.

**Таблиця 2.**

**Психологічні особливості становлення стратегій етнічної взаємодії особистості  
упродовж пізньої юності**

n=178

Стратегія етнічної взаємодії	Рівень стратегій етнічної взаємодії	Показники наповнюваності підгруп різного рівня (у %)				
		17 років	18 років	19 років	20 років	21 рік
Етнотнігілізм	високий	9,52	26,31	14,70	21,87	12,50
	середній	42,85	55,26	67,64	53,12	71,87
	низький	47,61	18,42	17,66	25,00	15,63
Етнічна індиферентність	високий	28,57	21,05	14,70	25,00	37,50
	середній	66,66	73,68	76,47	75,00	62,50
	низький	4,76	5,27	8,82	0,00	0,00
Етнічна норма	високий	80,95	89,47	91,18	78,12	90,62
	середній	14,28	10,52	8,82	21,88	9,37
	низький	4,76	0,00	0,00	0,00	0,00
Етноогоїзм	високий	4,76	15,78	14,70	6,25	18,75
	середній	71,42	55,26	64,72	59,37	59,37
	низький	21,42	28,94	20,58	34,37	21,87
Етноізоляціонізм	високий	9,52	5,26	0,00	6,25	9,37
	середній	61,90	73,68	70,58	43,75	34,37
	низький	28,57	21,05	29,41	50,00	56,25
Етнофанатизм	високий	33,33	39,47	29,41	21,87	31,25
	середній	61,90	55,26	61,76	56,25	46,87
	низький	4,76	5,26	8,82	21,87	21,87

Як видно з таблиці 2, у віці 17-18 років високого рівня розвитку досягають різні стратегії етнічної взаємодії юнаків: етнотнігілізм, етнічна норма, етноогоїзм, етнофанатизм. Показники етнічної індиферентності знижуються. Активізація афективної складової етнічної ідентичності юнаків сприяє нівелюванню байдужості до власного етносу та виробленню емоційного ставлення до нього. У масовому досвіді це ставлення може бути як позитивним, так і негативним. Подальше зниження показників формування стратегій етнотнігілізму, етнічної індиферентності, етноізоляціонізму в віці 18-19 років, етнофанатизму в віці 18-20 років, етнічної норми та етноогоїзму в віці 19-20 років відображає проектування все більш автономних смисложиттєвих, ціннісних орієнтацій, етнічних когніцій юнаків у процесі переосмислення ними способів конструювання етнічної взаємодії. У віці 20-21 рік підвищуються показники етнічної норми, а також стратегій етноогоїзму, етнофанатизму та етнічної індиферентності. Найбільш продуктивною стратегією етнічної взаємодії особистості є норма (нормальна етнічна ідентичність). Високий рівень сформованості цієї стратегії виявлено у 90,91% юнаків віком 21 рік. Зростання кількості юнаків, які використовують стратегії етноогоїзму й етнофанатизму у соціальних взаєминах, визначається неоднозначністю осмислення й гострим емоційним переживанням респондентами сучасних реалій соціально-політичного та громадянського буття в країні. На вибір респондентами стратегії етнічної індиферентності впливає висока складність осмислення й вироблення ними власного, критичного ставлення до етнічних аспектів соціальної дійсності, а також переорієнтація наприкінці пізньої юності на більш конкретні проблеми життєдіяльності - питання подальшого працевлаштування, конкретизацію життєвих цілей і планів найближчого майбутнього тощо.

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.** Результати здійсненого теоретико-експериментального дослідження становлення етнічної ідентичності особистості в пізній юності дають можливість констатувати, що цій науковій проблемі у фаховій літературі приділяється значна увага. У роботах юнацький вік розглядається як

сензитивний період етнічного саморозвитку особистості. Водночас складність осмислення молодою людиною сучасних реалій етнічного буття, вплив різних соціальних детермінант можуть спричинювати гальмування цього психічного утворення. Результати експериментального дослідження дають можливість констатувати, що розвиток емоційної складової етнічної ідентичності сучасних юнаків перевищує показники становлення когнітивного компонента цього утворення. Це проявляється у пристрасному, небайдужому ставленні респондентів до свого етнічного буття. Однак у переважній більшості юнаків вибір стратегії етнічної норми в умовах міжособистісної взаємодії поєднується з менш продуктивними стратегіями – етноегоїзмом, етнофанатизмом. Висока складність осмислення й вироблення власних ставлень юнаками до себе як представника власного етносу в умовах різноманітного й суперечливого впливу інформаційного контенту сучасних ЗМІ спричинює і вибір деякими респондентами навіть наприкінці пізньої юності стратегії етнічної індиферентності. Усе це обумовлює необхідність розробки й впровадження у практику роботи сучасних вищих навчальних закладів, соціальних центрів і організацій по роботі з молоддю спеціальних програм психологічного супроводу для оптимізації становлення етнічної ідентичності особистості в пізньому юнацькому віці.

### Список використаних джерел

1. Кауненко И.И. К проблеме формирования национальной идентичности в юношеском возрасте (на материале Молдовы) / И.И.Кауненко // Журнал прикладной психологии. – 2000. – №1. – С. 59.
2. Ондар Л.М. О результатах исследования этнической идентичности в юношеском возрасте / Л.М.Ондар // Вестник Тывинского государственного университета. – 2009. – №1. – С. 90-95.
3. Макаренко С.С. Національна ідентичність як складова формування Я-концепції особистості / С. С. Макаренко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2012. – Вип. 2(2). – С. 345-354.
4. Співак Л.М. Вікова динаміка національної самоідентичності особистості в юності / Л.М.Співак, Д.В.Піонтківська // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2014. – Вип. 49. – С. 145-153.
5. Співак Л. М. Динаміка розвитку національної самосвідомості юнацтва в умовах психологічного супроводу / Л.М.Співак // Вісник Одеського національного університету. – 2015. – Т.2. – Вип. 4. – С. 131-140.
6. Ставицький Г.А. Ідентичність як механізм розвитку етнічної самосвідомості у старшому юнацькому віці / Г. А. Ставицький // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2013. – Вип. 13. – С. 146-153.
7. Шевченко О.В. Національна ідентифікація у становленні я-образу особистості: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. В. Шевченко. – К., 2005. – 213 с.

### References

1. Kaunenko I.I. K probleme formirovaniya nacional'noj identichnosti v junosheskom vozraste (na materiale Moldovy) / I.I.Kaunenko // Zhurnal prikladnoj psihologii. – 2000. – №1. – S. 59.
2. Ondar L.M. O rezul'tatah issledovaniya jetnicheskoj identichnosti v junosheskom vozraste / L.M.Ondar // Vestnik Tyvinskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2009. – №1. – S. 90-95.
3. Makarenko S.S. Nacional'na identichnist' jak skladova formuvannja Ja-koncepcii osobistosti / S. S. Makarenko // Naukovij visnik L'vivs'kogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav. Serija psihologichna. – 2012. – Vip. 2(2). – S. 345-354.
4. Spivak L.M. Vikova dinamika nacional'noi samoidentichnosti osobistosti v junosti / L.M.Spivak, D.V.Piontkivs'ka // Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni G. S. Skovorodi. Psihologija. - 2014. - Vip. 49. - S. 145-153.

5. Spivak L.M. Dinamika rozvitku nacional'noi samosvidomosti junactva v umovah psihologichnogo suprovodu / L.M.Spivak // Visnik Odes'kogo nacional'nogo universitetu. – 2015. – T.2. – Vip. 4. – S. 131-140.
6. Stavic'kij G.A. Identichnist' jak mehanizm rozvitku etnichnoi samosvidomosti u starshomu junac'komu vici / G. A. Stavic'kij // Mizhnarodnij naukovij forum: sociologija, psihologija, pedagogika, menedzhment. – 2013. – Vip. 13. - S. 146-153.
7. Shevchenko O.V. Nacional'na identifikacija u stanovlenni ja-obrazu osobistosti. - dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / O. V. Shevchenko. – K., 2005. – 213 s.

#### **O. Grinova. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONALITY YOUTH AGE ETHNIC IDENTITY'S DEVELOPMENT**

**Summary.** *The problem of personality's elder youth age ethnic identity development is researched in the article. Points of view of modern ukrainian and foreign scientists about defferent problems of persoality's ethnic development are analyzed. Youth is considered in psychological literature as a sensitive age stage for development of ethnic mental structures of human. Theoretical analysis of problems of development ethnic selfconsciousness, self-definition of youngsters in modern psychological literature is represented. Dynamics of people ethnic development in early and elder youth age is considered. An influence of social situation of development, the Revolution of Dignity on young people ethnic identity's forming is analyzed. Sense and value orientations as personal determinants of young people ethnic's identity development are represented. Points of view of modern scientists about special features of modern youngster's relation to historical past and modern stage of Ukraine's development are considered. Results of experimental research of elder youth age personality's ethnic identity development are represented. Special features of cognitive and emotional components of ethnic identity's development are appeared. During elder youth age data of ethnic identity's emotional component exceed data of cognitive component. Special features of influence of cognitive and emotional components of youngsters ethnic identity's on strategies of their intepersonal ethnic relations are analyzed. Dynamics of strategies of ethnic normal identity, ethnic selfish, ethnic bigotry, ethnic indifference in persobality's social relations during elder youth age are represented.*

**Key words.** *Ethnic development, consciousness, ethnic selfconsciousness, ethnic identity, personality, personality growth, strategies of ethnic interrelations, youth age.*

УДК [159.922.8:159.942]:378.147-057.875

О. В. ДЖЕДЖЕРА

#### **ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ**

*У статті здійснено обґрунтування детермінуючого впливу емоційних переживань на ефективність навчальної діяльності студентів. Представлено розуміння автором сутності ефективності навчальної діяльності студентів як відносної функціональної характеристики якості, що відображає спроможність досягати корисних (відповідних цілям та цінностям навчання) результатів з найменшими витратами (найнижчою ціною) психічної і фізичної енергії та часу. Висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи, які підтверджують, що емоційні переживання студентів є істотним чинником впливу на ефективність їхньої навчальної діяльності у результативному аспекті.*

**Ключові слова:** *студенти, навчальна діяльність студентів, ефективність навчальної діяльності студентів, емоційна сфера, емоція, переживання, емоційне переживання, чинник, детермінація.*

*В статье осуществлено обоснование детерминирующего влияния эмоциональных переживаний на эффективность учебной деятельности студентов. Представлено понимание автором эффективности учебной деятельности студентов как относительной*